

Batelov za pánů Vejtmilarů z Vejtmile v letech 1626 – 1665

JIŘÍ BOŘECKÝ

První příslušník tohoto starobylého českého šlechtického rodu, Hynek Ladislav rytíř Vejtmilar z Vejtmile, se v Batelově usadil v roce 1626. Toho roku, dne 26. března, koupil za 22 000 moravských zlatých od Jiřího Jana Čížovského z Čížova městečko Batelov s dvěma tvrzemi, poplužním dvorem, hamrem, cihelnou, pivovarem, ovčínem, kostelním podacím, vesnicí Švábovem a se všemi polnostmi k nim náležejícími.¹ Od Evy Čížovské z Čížova, rozené Vrochyňové z Reptu přikoupil 23. září 1628 za 6 000 zlatých dva dvory ve Stránkách s mlýnem a hospodou a ves Spělov se všemi polnostmi.² Vyjma vesnic Rácova a Lovětína tak znovu sjednotil dřívější panství Čížovských z Čížova.

Kořeny jeho rodu sahají k roku 1319, kdy se poprvé připomíná první pán z Vejtmile. Kolébkou rodiny byla tvrz Vejtmile u Nového Bydžova. K nejvýznamnějším příslušníkům rodu patří pražský kanovník Beneš Krabice z Vejtmile (+ 1375), jenž napsal Českou kroniku, obsahující dějiny českého státu v letech 1283 - 1374.³

Již ve 14. století se Vejtmilarové rozdělili do několika větví, jejichž příslušníci vlastnili četné, avšak nepřilíš významné statky v Čechách i na Moravě. V roce 1475 dosáhla jedna větev povýšení do panského stavu, ale vymřela v roce 1600.⁴ Rodinné příjmení Vejtmilar se často v pramenech uvádí i jako Vajtmilar. Mnozí z rodu používají také příjmení Krabice. Přídomek však zůstává všem stejný. Poslední členové rodiny se jmenují pouze Vejtmilary z Vejtmile. Poněmčené jméno Vejtmilarů z Vejtmile (ze vzdáleného mlýna) však nic nevyovídá o jejich příslušnosti k německé šlechtě.

Začátku 17. století se dožila pouze jediná zchudlá větev, ze které pocházel nový majitel Batelova. Datum a místo narození Hynka Ladislava lze určit velmi těžce. Dá se předpokládat, že se narodil v letech 1580 - 1590, čemuž by nasvědčovala skutečnost, že po studiích vstoupil okolo roku 1613 do služeb Viléma Slavaty.⁵ Kde studoval a zda před vstupem do slavatovských služeb působil jinde, nám není známo. Jeho rodiče, Karel Vejtmilar a matka Eliška, rozená Měděncová z Ratibořic, patřili k nižší, málo majetné české šlechtě. Jeho otci Karlovi patřil pouze manský dvůr v Druhlicích u Dobříše.⁶ Karel se nejméně dvakrát oženil. Jeho první manželkou se stala okolo roku 1580 již zmíněná Eliška Měděncová. Po její smrti (datum úmrtí není známo) se po roce 1600 oženil s An-

nou Hlaváčovou z Vojenic, rozenou Budovcovou z Budova.⁷ Anna byla sestřenicí slavného Václava Budovce, popraveného při staroměstské exekuci v roce 1621. Jak se zdá, vzešly všechny Karlovy děti s výjimkou Jindřicha Matyáše, u kterého je jako matka uvedena Ludmila Hradištská z Hořovic, pravděpodobně Karlova druhá žena, z prvního manželství. Kromě Hynka Ladislava měl jeho otec ještě Alžbětu Veroniku, Kateřinu Barbaru, Marii a výše uvedeného Jindřicha Matyáše.⁸ Jejich osudům se budeme věnovat později.

Hynek Ladislav patřil k té nepočetné části české šlechty, která vyznávala katolickou víru. Snad právě proto vstoupil do služeb bohatého katolického pána Viléma Slavaty, spolumajitele rozsáhlých panství pánů z Hradce. Brzy si získal velkou důvěru svého pána a v roce 1616 jej Slavata ustanovil svým hejtmanem v Telči.⁹ Za stavovské vzpoury v roce 1618 zůstal věrný svému pánu i císaři. Proto jej stavovská vláda zbavila hodnosti hejtmana v Telči a vypověděla ze země. Uherské vojsko Gabriela Bethlena táhnoucí na pomoc stavům jej zajalo. V zajetí se ocitl v nebezpečí smrti, když ho chtěl jeden uherský voják zabít. Vzpomínka na tuto neblahou událost se později objevila v jeho polepšeném erbu. Z bethlenovského zajetí se brzy vyprostil. Po bitvě na Bílé Hoře se Slavata i Hynek Ladislav vrátili z exilu. Slavata se opět ujal svých statků a z vděčnosti znovu jmenoval Vejtmilara hejtmanem v Telči.¹⁰

Jako horlivý katolík, obklopen aureolou mučednictví za věc víry, byl Hynek Ladislav jmenován protireformačním komisařem v Jihlavském kraji. V novém postavení si počínal rázně i bezohledně.¹¹ Splatil tak stejnou mincí svým odpůrcům. Jako císařský komisař přijel 1. února 1623 do Jihlavy a vydal do správy katolického faráře zbývající protestantské kostely: hřbitovní sv. Ducha, sv. Jana a špitální sv. Jiří. Za věrné služby Slavatovi, císaři i katolické církvi obdržel na přímluvu Viléma (nyní již hraběte) Slavaty od císaře Ferdinanda II. 3. dubna 1628 potvrzení svého starobylého rytířského stavu a polepšení erbu.¹² O tři roky později, 14. srpna 1631, mu císař znovu potvrdil starý rytířský stav a polepšil erb.¹³

Do roku 1628 používal Hynek Ladislav starý vejtmilarovský erb. Původní erb byl následující: V červeném štítě stříbrný žernov. V klenotu tentýž žernov ozdobený pavím ocasem přirozené barvy. Přikryvadla červeno - stříbrná.¹⁴ Polepšený erb z roku 1628 vypadal takto: Ve stříbrném štítě vpravo hledící černý orel s rozevřenými křídly a vyplazeným červeným jazykem mající na hrudi stříbrný žernov. V klenotu tentýž žernov ozdobený pavím ocasem přirozené barvy. Přikryvadla červeno - stříbrná.¹⁵ Poslední polepšení Vejtmilarova erbu bylo takovéto: Ve stříbrném štítě vpravo hledící černý orel s rozevřenými křídly a vyplazeným červeným jazykem. Na prsou orla červený štítek a v něm stříbrný žernov. V klenotu dvě korunované helmy, na pravé stříbrný žernov ozdobený pavím ocasem přirozené barvy, na levé vystupuje až po kolena vpravo hledící muž v červeném uherském oděvu, mající na hlavě uherskou černou čapku, tzv. maďarku. Za hlavou drží v pravé ruce obnaženou šavli napřaženou k ráně. V levé ruce drží k boku připjatou prázdnou pochvu. Přikryvadla červeno - stříbrná.¹⁶

Hynek Ladislav byl v letech 1621 - 1629 nejprve pomocníkem regenta a později sám regentem všech ohromných panství Viléma Slavaty a jeho manželky Lucie Otýlie, rozené z Hradce.¹⁷ Nadále však zůstal hejtmanem v Telči. Na jaře 1621 byl Slavatou jmenován do zvláštní čtyřčlenné komise, která měla vyšetřit míru provinění jindřichohradeckých měšťanů. Jako člen komise se aktivně účastnil vyšetřování, jež trvalo až do

února 1622.¹⁸ Slavatovo úsilí o obrácení evangelických poddaných se projevilo v instrukcích Hynku Ladislavovi. Dopisem z 8. dubna 1622 mu připomíná, aby poddaní telčského panství šli o velikonocích k svátostem a on sám jim šel příkladem. O několik dní později (19. dubna) Slavata dalším dopisem upozorňoval, že ze Slavonic nebyli všichni měšťané s rodinami a čeledí u svatého přijímání. Vybízel Vejtmilara, aby je napomenul. Vzpurné měšťany, kteří do dvou neděl nevykonají zpověď, má vypovědět z města.¹⁹

Na podzim roku 1629 Vejtmilarovi mnoho nechybělo, aby o výnosné místo ve slavatovských službách přišel.²⁰ Slavata byl upozorněn na špatné Vejtmilarovo hospodaření svým brtnickým sousedem hrabětem Rombaldem Collaltem. Brtnický pán nebyl příliš vybíravý a udání na Vejtmilara sdělil Slavatovi neomaleným způsobem veřejně před dvořany na císařském dvoře ve Vídni, aby jej vystavil jejich posměchu. S dvořanským posměchem se Collalto nespokojil a přímo před císařem Slavatovi vytýkal, že neumí hospodařit na svých panstvích, zvláště v Telči, kde jeho hejtman hospodaří jako na svém. Další informace o neblahém hospodaření svého hejtmana obdržel od jindřichohradeckého probošta. O Vejtmilarových prohřešcích věděla i Slavatova tchyně Kateřina z Hradce.

Podobné nesrovnalosti Slavata zjistil i na panství v Jindřichově Hradci. Proto se rozhodl oba hejtmany v září 1629 ze svých služeb propustit. Ti se s písemnou výpovědí nehodlali smířit. Odjeli za Slavatou do Vídně a žádali vysvětlení. Když se jim Slavatova vysvětlení dostalo, hradecký hejtman Adam Lipovský z Lipovic s výpovědí souhlasil. Pouze žádal, aby mu bylo vydáno potvrzení, že odešel na vlastní žádost. Hynek Ladislav však odejít z výnosné služby nechtěl. Všemožně se před Slavatou klaněl a omlouval. V dopise Slavatovi se označoval za chudého pacholka, který by své propuštění nepřežil (viz textová příloha).

Důvodů k Vejtmilarově odvolání bylo mnoho. Nejprve mu Slavata vytýkal, že porušuje šesté přikázání, a uváděl příklad. Na jaře roku 1628 odvezl Vejtmilar z Prahy do Telče tamní městkou dívku, která se měla vdávat. Jeli na jednom voze s telčským farářem Ondřejem Kukulusem. Nyní u něho dívka žije na zámku v Telči jako jeho kuběna. Takových kuběn má na zámku více.

Druhé, závažnější provinění se týkalo svěřeného panského majetku. Vejtmilar nechal kácet v rozsáhlých telčských lesích tak velké množství dřeva, až vznikaly paseky. Dřevo potom nechal odvážet do svého Batelova, kde se z něj stavěly nové domy. Tak vznikl tzv. Nový Batelov. Ukradené dřevo si neodvezl sám, nýbrž je nechal odvézt panskými povozy. V Telči za jeho správcovství zpustly střechy zámku, pivovaru i jiných hospodářských stavení, takže krovy stály pouze na podpěrách. Dělníky a řemeslníky (zámečníky a truhláře) posílal z Telče do Batelova, kde mu vše zadarmo stavěli. Projevil takovou lakotu, že je i na oběd nechal vozit zpátky do Telče.

Na zámek v Telči vozil Vejtmilar své staré pivo z Batelova a nechával si za ně platit dobrým panským ječmenem. Plátno, které v Telči utkali, odvezl do Batelova. Také cínové nádoby, které se kupovalo na zámek, nechal většinou převézt do Batelova. Odvážel tam panské šindele, prkna, fošny i latě. Slavatovské pily v Horním Poli a Radkově sotva stačily řezat dřevo pouze do Batelova. Panští zedníci a tesaři museli pracovat především v Batelově. Ječmen z polí u Kunžaku, Studené a Strmilova byl nejprve svezen do pivovaru v Telči, ale potom jej Hynek Ladislav nařídil převézt panskými potahy řízenými telčskými poddanými do Batelova. Dokonce i ze Želetavy musel tamní pivovarský písař posílat ječmen do batelovského pivovaru.

Batelovský pán dával svým poddaným do nájmu panské voly. Když se vůl udřel, lacině ho prodal a nahradil novým, koupeným za slavatovské peníze. Panské voly stažené z kůže prodával telčským řezníkům o 8 - 9 zlatých laciněji. Volské kůže prodával sám a utržené peníze si nechal. Pole u jeho dvora v Telči se dobře obdělávala, ale panská pole se zanedbávala. V panském ovčíně v Žatci choval mezi panskými ovцами mnoho svých ovcí, ze kterých mu nikdy žádná nepošla, ale panských pošlo mnoho. Vlna z panské stříže se prodávala cizím, zvláště do Batelova, ale domácí poddaní, kteří by ji chtěli koupit, ji nemohli dostat. Do svých dvou dvorů dával Vejtmilar zadarmo panské maso své čeládce.

Jak vypovídají prameny, Hynek Ladislav Vejtmilar svého pána všemožně okrádal. Robotu museli v Batelově vykonávat poddaní z telčského panství, kteří si na to tak zvykli, že raději chodili do Batelova, nežli na panské v Telči. Plynula z toho však velká výhoda pro jeho batelovské poddané, kteří téměř nemuseli robotovat a naopak se poddaným z Telče vysmívali.

Dále bylo Vejtmilarovi vyčítáno, že rád ponocuje a potom pozdě vstává. Po takovém probuzení chodí jenom v pantoflích a na panské hospodářství málo dohlíží. Žádný telčský poddaný před něj nesmí předstoupit s prosbou, aniž by mu dal úplatek, a jeho prosba musí být písemná.

U jiného pána by si takové rozkrádání mohl sotva dovolit. Hynek Ladislav však dobrosrdečného Slavatu uprosil a hejtmanem zůstal dál. Jediným trestem bylo odvolání z hodnosti regenta, ale ani to netrvalo dlouho. Slavata si nadevše cenil jeho věrnosti za stavovské vzpoury a nad jeho rozkrádáním zavřel oči. Osobně mu píše, že by jej nerad zahanbil. Batelovský pán nemusel nic vracet. Takový byl Vilém Slavata kavalír.

Politická dráha Hynka Ladislava dále pokračovala. Před rokem 1626 byl již císařským radou. V letech 1630 - 1634 byl krajským hejtmanem Jihlavského kraje.²¹ Regentem, kterým ho Slavata v roce 1632 opět jmenoval, zůstal asi až do roku 1635.²² Z jakých důvodů o regentství přišel, nevíme. V dubnu 1633 se stal nejvyšším písařem Moravského markrabství. Tuto důležitou hodnost zastával až do roku 1636.²³

Vejtmilar koupil batelovské panství v pohnuté pobělohorské době, kdy zde bylo mnoho nekatolíků. První katolický farář, Bartoloměj Dobřanský, přišel do Batelova v roce 1623. K batelovské faře obdržel i třeštskou farnost. Podařilo se mu obrátit část evangelických farníků. Obrátit celou farnost, jež byla příliš velká, bylo nad jeho síly a vyměřený čas. K jeho batelovské farnosti, vyjma třeštskou, patřilo městečko Batelov s vesnicemi Rácovem, Švábovem, Spělovem, Novou Vsi, Lovětínem a dvorem Stránkami. Dobřanský zemřel v Batelově 24. listopadu 1634 po jedenácti letech obětavé pastýřské služby, která nebyla lehká.²⁴ O rok dříve Vejtmilar pomýšlel na prodej svého batelovského panství. Nabídl je v roce 1633 Vilému Slavatovi, ale nepochodil. Slavata měl dost svých dluhů a kupovat nic nechtěl, protože teprve potom by, dle vlastního vyjádření „zle pískal kudlu”.²⁵

Dobřanského nástupcem se stal Vejtmilarův dobrý známý Ondřej František Kukulus z Rájova, který do té doby působil jako farář v Telči a současně byl děkanem Bítovského kraje.²⁶ Z Telče odešel prý především pro katastrofální stav fary, ale i v Batelově ji musel ihned po svém nástupu v roce 1635 opravit.²⁷ Spíše se zdá, že Vejtmilar chtěl mít svého přítele ve své blízkosti. Kukulus se původně jmenoval Kukačka, příjmení si zlatinizoval a získal nobilitaci s titulem „z Rájova”.

Kukulus dokončil rekatolizaci batelovského panství. Odpor proti ní, jak se zdá, nebyl valný. Za jeho působení ve farnosti nechal Hynek Ladislav v roce 1638 postavit za Batelovem kostelík sv. Barbory, kolem něhož se začalo pohřbívat.²⁸ Třeštská farnost se osamostatnila v roce 1645, ale v roce 1652 obdržel faru v Růžené.²⁹

Útrapy třicetileté války dopadaly na náš kraj velice těžce. Vilém Slavata, jenž byl předním císařským rádcem a byl informován lépe než jiní páni, se pokoušel uchránit svá panství od příchodu drancujících vojáků, ale mnohdy s malým úspěchem. Posílal Vejtmilarovi instrukce, kdy je potřeba uschovat obilí, protože jeho ceny půjdou nahoru. Také mu sděloval, kdy má krajem projít vojsko.³⁰ Vejtmilar se pokoušel jeho rady uplatnit i na svém panství. Obě vojenské strany, císařští i jejich protivníci, se však chovaly stejně. Všichni zemi nelítostně plenily.

Záhy došlo i na batelovské panství. Výstižné dopisy faráře Kukuluse a Hynka Ladislava Vejtmilara nás o tom dobře informují. První dopis napsal Kukulus městské radě v Počátkách 15. května 1641: „... na Vaše psaní mohu oznámiti, že těch 15 set koní s pakáží nejvyššího Sporajtera, kteříž vod Holomouc přitáhli, všudy vokolo Jihlavi [sic !] po vesnicích jak i v Třešti včerejšího dne logirováno jest a tu na další ordinaci anebo příjezd JMti arciknížete Leopolda očekávati mají. A tak se neví, jak dlouho v těch místech budou zůstávati a kam dáleji svůj marš vezmou. Obávám se, že v našem koutě poslední pomazání přijmeme. Což zase pro správu Vašich opatrností tejna činiti nepomím. S tím Pán Bůh s námi.“³¹

Dopis Hynka Ladislava Vejtmilara Janu staršímu Černínovi z Chudenic do Radenína z 29. května téhož roku nás informuje o řádní uherského a myslíkovského vojska na Telčsku a Batelovsku: „... Co se dotýče toho Uherského lidu, jakož do 600 koní a mnoho vozů jest a k rozdílným regimentům přináleží, mohu VMti oznámiti, že se včerejšího dne všecken zde u města Telče strhl a na Počátky potom táhl. Na kterýžto komisaři od JMti p. hejtmána kraje bechyňského nařízení tam očekávali. Kde a kudy od týchž komisařův vedení a kvartírování budou, jest mně nevědomé. Jměli sme těch durcůkův hojně dosti, až téměř na nic poddaní naši přivedeni jsou.

Mně jest se právě hned neobyčejná věc téměř stala, když sem u Vídně byl a pagaže nejvyššího [plukovníka] p. Myslíka, zetě VMti v Moravě vagírovala [toulala], že jest mně se (ačkoliv jiných vesnic okolo dost bylo) do mé jedné vesničky [Švábova], kdež toliko 12 usedlých jest, z té pagaže 312 koní a málo méně osob vehnalo a do pátého dne v ní zůstávali. Račte odpustiti, pastejř souce třináctej, 6 koní a tolik osob vychovati jest musel, neshledaje se ani na to, že roku lonského nebohým lidem všecek dobytek jim i s potahy pohynul; hned také potom do městečka [Batelova] s korvay téhož regimentu se položili, do jiných pak vesnic žádnéj. Nevím, kterak sem já sám toliko tak byl nešťastný. Jsem tím jist, že by mi se to od p. nejvyššího nestalo, pamatujíc, jaká mně se kortesie při témž městečku Batelově, když celej regiment + p. nejvyššího Ekstola tudy táhl, ode pána, souc tehdy rytmistrem pod ním stala. Soudím, že od dobrého souseda některého návod býti musel. Prosim služebně, že vedle dobré příležitosti mně p. nejvyššímu do lásky odkommendírovati ráčíte ...“³²

Císařský plukovník Zikmund Myslík z Hyršova byl zetěm radenínského pána Jana st. Černína. Vejtmilar se domníval, že by mu mohl Černín pomoci a u zetě se přimluvit. Věděl o Myslíkovi, že chrání panství svých příbuzných. Doufal, že pomůže i jemu. Pokud se mu jeho pomoci vůbec dostalo, byla málo platná.

Drancující soldateska však prochází naším krajem i později. Svědčí o tom Vejtmilarův dopis zemským úředníkům do Brna z 16. ledna 1643, z něhož citujeme: „*Nejdříve protáhly telečským panstvím tři pluky - Bruayův, Pochheimův a Suisův. Ty odpočívaly na panství tři dny. To však stačilo, aby po nich nezůstala ani jedna vesnice celá. Potom přitáhla tělesná setnina plukovníka Mitzlava o 200 mužích a ležela na panství po několik měsíců. Vedle toho protáhla panstvím rakouská pěchota a naposledy dva pluky dragounů, které dosud na panství leží.*” Vejtmilar si především stěžuje na trény, které den co den přicházely. Naříká, že jeho panství (svěřené telčské i jeho batelovské) je tímto procházejícím vojskem přetíženo, zatímco prý Znojemský kraj má pokoj. Žádá úřady, aby zvláště „*ta škodlivá záludná bagage k nim nebyla pouštěna*”.³³

Brzy se měl i Batelov stát svědkem jedné z četných šarvátek třicetileté války. Švédské vojsko pod vedením generála Torstensonova obsadilo bez boje 13. března 1645 Jihlavu a ovládalo ji až do 8. prosince 1647. Torstenson si zde léčil šest dní podagru a před odchodem jmenoval vojenským velitelem města statečného plukovníka Samuela Oesterlinga. Švédové z Jihlavy vyjízděli do širokého okolí a rabovali. Císařští se pokoušeli získat Jihlavu zpátky a jejich počínáním opět trpěl celý kraj. Švédská výspa v Jihlavě byla osamocená. Císařští postupně vložili své posádky do Německého Brodu, Telče, Brtnice, Třebíče a Žirovnice. Kruh obklíčení se tak pomalu zužoval. Za těchto podmínek se Švédové Jihlavu pokusili co nejvíce zásobit potravinami před možným obléháním. Jejich vpády do okolí se množily.

V únoru 1646, na Popeleční středu, odjel z pověření Oesterlinga z Jihlavy silný švédský oddíl vymáhat kontribuci v domnění, že císařští jsou u hlavní armády, mimo menší posádky plukovníka Albrechta Kapouna ze Svojkova v Žirovnici. Velitel (major) švédského oddílu se dozvěděl, že plukovník Kapoun ze Žirovnice odjel, proto se rozhodl jet mu vstříc. Oba oddíly se utkaly v potyčce. Vítězi byli Švédové, kteří pobili několik císařských a asi čtyřicet jich zajali - mezi nimi i plukovníka Kapouna. Se zajatými táhli do Jihlavy. Zbylí císařští v Žirovnici posílení plukovníkem Contim z Českých Budějovic se je rychle vydali pronásledovat.

Dostihli je u katastru vesnice Spělov, poblíž Nového dvora. V nastalé šarvátce zvítězili silnější císařští. V boji padl švédský major Binns a rytmistr Redern, český emigrant ve švédských službách. Zajatci byli osvobozeni a naopak císařští zajali tři švédské rytmistry a dva plukovní ubytovatele. Do zajetí se dostal i další český emigrant ve švédských službách - rytmistr Hrdlička.³⁴ Těla padlých švédských důstojníků poslal Kapoun 18. února Oesterlingovi do Jihlavy.

Tuto událost připomíná kámen v lesích u Nového dvora. Na jeho přední straně je vytesán kříž, pod ním vpravo je pistole. V horní části kamene je krátký, zatím nerozluštěný nápis. Švédský pobyt v Batelově zůstal zvěčněn v názvu polní tratě „Švejdovna” (byla tam samota). Příjmení „Švejda” se v Batelově vyskytovalo řídce, častější bylo ve farnosti Horní Cerekev.

O půl roku později (12. srpna) píše Oesterling do Olomouce: „*Do Batelova [Padlaun] přišly včera tři trupy [císařského vojska] a ubytovaly se tam.*”³⁵ O něco déle (19. září) píše generálu Wrangelovi, že jihlavský kraj je obsazen císařskými a je tak zruinován, že se z něj dostane jen málo potravin.³⁶ Válečné útrapy našeho kraje trvaly až do prosince 1647, kdy Jihlava, ze které Oesterling vybudoval takřka nedobytnou pevnost, po čtrnáctidenním obléhání padla. Vojenský velitel města, neohrožený Oesterling, byl zastře-

len několik dní před kapitulací. Jeho smrt zachránila Jihlavu od úplného zničení, neboť za jeho velení by Švédové zřejmě bojovali do posledního muže.

Švédské řádění postihlo také Batelov. Farář Kukulus poslal z obavy před vyloupením kostela a fary cenné písemnosti a kostelní poklad k uschování do Prahy. Nebylo to však nic platné, protože se všechno za dobývání Prahy švédským vojskem ztratilo.³⁷ Švédové nejprve v Batelově vyplenili kostelík sv. Barbory, potom vpadli i do farního kostela sv. Petra a Pavla, který poničili a vyrabovali.³⁸ Kostelík sv. Barbory stál v sutinách ještě okolo roku 1670. Částečnou náhradu batelovským kostelům poskytl Vejtmilarové, kteří zde založili dvě nadace. První zřídil Hynek Ladislav sumou 400 zlatých 25. ledna 1647, druhou v roce 1653 jeho bratr Jindřich Matyáš 500 kopami míšeňských grošů.³⁹

Je nesporné, že za vlády Hynka Ladislava Vejtmilara se Batelov povznesl. Tento pán nechal postavit tzv. „Nový Batelov“, byť ze slavatovského dřeva, kapli sv. Barbory a hamr (jeden hamr stál již za Čížovských). Tehdy měl Batelov již rolnicko-řemeslnický ráz, který se v pozměněné podobě udržel až do současnosti. Vejtmilar podporoval řemesla a 1. března 1644 potvrdil privilegia řeznického cechu.⁴⁰

Z řemesel a jiných zaměstnání se v Batelově připomínají řezník, krejčí, švec, pekař, tesař, mlynář (horní a dolní), kovář, kolář, zámečník, řemenář, pilař, mydlář, lazebník, kramář, kožešník, bednář, kosař, valchář, hospodský (rathouský), barvíř, hrncíř, soukeník, tkadlec, hamerník, punčochář, koželuh, jirchář, švadlák, provazník, ovčák, zámecký písař, servus, kanclíř, mýtný, panský kuchař, vinopal, polní mistr, panský zahradník, kameník, kostelník, varhaník, myslivec, sládek, vrátný v zámku, zámecká komorná, panský hajduk a záhadný bedrník ze zámku.⁴¹

Příjmení se ještě málo používají, uvádí se většinou pouze křestní jméno a zaměstnání, ze kterého se postupně vyvíjí příjmení. Jména batelovských občanů zní leckdy směšně: Adam Chlubnů, Petr Držka, Matouš Špinků, Marjána Lazebníková, Jan Katvas, Jiřík Korbelů, Ludmila Rathouská, Daniel Šejnohů, Vondřej Ťapal, Zuzana Motalka, Jan Šišmálek, Dorota Kaprálka, Jan Bzdina, Šimon Bezstarosti, Jiřík Pletinoha, Vavřinec a Apolena Puncálkovi.

Nejrozšířenější mužská jména batelovských poddaných byla: Baltazar, Bartoloměj, Eliáš, Filip, Kašpar, Mikuláš, Marek, Vondřej, Řehoř, Štěpán a Vavřinec. Nejčastěji používaná ženská jména v Batelově jsou: Afra, Apolena, Brigita, Judita, Juliána, Justina, Káče, Lucie, Markyta, Mandelyna, Rozina, Sabina, Veruna a Voršila.

Příjmení batelovských občanů vznikala také z místních a pomístních jmen. Jmenovali se nejen podle osad a tvrzí, ale i budov a jejich poloh:

Joannes Felix Tunkl Kumžatecký, rektor	Rozina farská (hospodyně)
Václav Mělnický, rektor	Jan Beránek, řezník z tvrze
Jindřich z Vysokého Mýta	Jiřík Veselej, zůstávající na staré tvrzi
Kryštof, řezbář Litoměřický	Jan Hanzák, sládek
Josef Pelhřimovský, primátor	X., podruh na lochu
Adam, krejčí Soběslavský	Jakub Pekař na Motalově
Lukáš z Uherského Brodu	Pavel na Vejvodově (statku)
Martin Růžičků Humpolecký	Nikodým Jelínek, krejčí z Kopce
podruh Motolů	Matěj Švec z chalupy
Jiřík, soukeník Počátecký	Pavel Matoušků na lochu
Fridrich Hradištský	Daniel Kavka, jirchář na tvrzi

Václav Pražák
 Šimon Strakonický, valchář
 Jiří Svoboda Polenský
 Anna Gicziana
 Markytán Ledecký
 Kateřina, dcera hajného z mukařky
 Jindřich rathouský
 Jakub, řezník městský
 Václav z louže, t.č. rejtknecht

Havel Deycký z pazderny
 Jakub vrátnej na zámku
 Jiří Zura na pile
 Eliáš mlynář na mlejně panským
 Barbora, šafářka ze dvora
 Matouš mejtnej, t.č. kostelník
 Urban, tesař na Nárožním, potom
 již Urban Nárožní

První batelovská matrika nás také seznamuje s představiteli nejstarší obecní samosprávy:

- 1621 Matouš Špinků, primátor batelovský, řezník
- 1622 Adam Kokrdů, rychtář batelovský
- 1636 Jan Kovář, t.č. primas batelovský
- 1640 Jiljí, bednář, spolusoused a rychtář
- 1640 Jindřich rathouský, radní písař městečka Batelova
- 1641 Vít Hodr, servus pana purkmistra
- 1642 Martin Cejnar, primas
- 1644 Martin Holubů, spoluradní městečka Nového Batelova
- 1656 Fridrich Kopřiva, purkmistr, 1658 primátor
- 1657 Josef Pelhřimovský, t.č. primátor
- 1658 Pavel Krčil, rychtář
- 1661 - 1666 Fridrich Kopřiva, primátor

Hynek Ladislav Vejtmilar byl na svém panství dobrým hospodářem a své batelovské poddané se snažil ochraňovat. Robotami je nepřetěžoval, spíše se je snažil snížit, ovšem na úkor poddaných telčského panství. Jeho správcem na batelovském panství byl nejdříve Tomáš Žák. Po jeho smrti v roce 1641 jej vystřídal Jiřík Zikmund (1641 - 1655).⁴²

Vejtmilar začínal takřka z ničeho, protože po svém otci, majiteli manského dvora, mohl zdědit jen nepatrnou sumu. Ve své závěti také hrdě píše, že všechnen majetek získal svou pílí, nic nezdedil. Jeho původně nepatrný majetek se začal zvětšovat v Telči, kde od tamního měšťana Abrahama Ručníkáře koupil v roce 1617 za 500 kop míšeňských grošů tzv. Veselý dvůr. K němu přikoupil několik pozemků a sousedních chalup, nechal je zbořit a postavil nový velký dvůr.⁴³ Po Bílé Hoře půjčoval také peníze městu Jihlavě. Když se Jihlava později ocitla v katastrofální finanční situaci a nebyla schopna věřitelům své dluhy splácet, slevil jí v roce 1630 ze své pohledávky 5 000 kop polovinu (2 500 kop).⁴⁴ Půjčoval i Vilému Slavatovi. Při jedné půjčce 1 000 zlatých z 24. dubna 1646 se Slavata zavazuje, že v případě včasného nezaplacení (měl lhůtu jeden rok), má Vejtmilar právo převzít jeho statek Rácov a užívat jej do té doby, dokud Slavata dluh nezaplatí.⁴⁵

Jako hejtman telčského panství si Vejtmilar ve městě počínal jako neomezený pán. Když se po odchodu Ondřeje Kukuluse v Telči uprázdnila fara, žádal o ni mladý kněz z Jarošova, ale Vejtmilar se zasadil o dosazení kunžackého kněze Jana Jiřího Nodelia.⁴⁶ V telčském zámku bydlel v pokojích vedle kaple a na stropě jedné z místností nechal udělat svůj erb. Později si pořídil byt vedle zámku, který odkázal své schovance Polyxe-

ně Justině Koňasové z Vydří. Byl příznivcem a šlechtným dárcem kostelů v Telči. V kostele sv. Jakuba nechal v roce 1638 pořídit kůr a nové velké varhany.⁴⁷ Na kůru jsou také jeho dva krásné erby, které můžeme obdivovat ještě dnes. Další telčský kostel Matky Boží mu vděčí za kůr pro varhany.⁴⁸

Hynek Ladislav Vejtmilar byl hejtmanem u Viléma Slavaty ještě v roce 1645. Tehdy se nechal zastupovat svým bratrem Jindřichem Matyášem, který ho před Slavatou zastupuje ve vyúčtování hospodaření telčského panství za roky 1641 - 1645. Aktiva za čtyři léta činila 37 662 zlatých a výdaje 36 680 zlatých. Slavata hledal přebytek 982 zlatých, které mu Vejtmilar neodevzdal. Tyto peníze však Slavata později našel. Z těchto účtů zjistíme, že průměrný výnos telčského panství činil ročně pouhých 270 zlatých. Při známém Vejtmilarově hospodaření se dal tak hubený výtěžek očekávat. Nevíme, co si o tom Slavata myslel, nicméně dává Jindřichu Matyášovi dobré zdání pro jeho bratra a nechává jej v poctivosti.⁴⁹ V roce 1645 přestal být batelovský pán slavatovským hejtmanem.

Hynek Ladislav byl v Jihlavském kraji významnou osobností. V letech 1630 - 1638 často svědčí při prodeji deskových statků.⁵⁰ Vyvrcholením jeho kariéry bylo v roce 1644 jmenování nejvyšším dvorním sudím v Moravském markrabství. Tuto hodnost vykonával snad až do smrti.⁵¹

Dne 22. ledna 1647 v Linci nechal Hynek Ladislav sepsat svou poslední vůli. Jeho testament je obširný, psaný pokroucenou němčinou.⁵² Snad právě cizí prostředí jej přimělo napsat závěť německy, když jinak používal při úřední korespondenci češtinu. Ze závěti vyjímáme nejdůležitější části:

- 1) Chce být pohřben v kostele na Starém Městě v Telči.
- 2) Univerzálním dědicem jmenuje svého bratra Jindřicha Matyáše.
- 3) Bratranci Janu Vejtmilarovi z Vejtmile odkazuje svůj dvůr v Telči se vším dobytkem, polnostmi a nábytkem.
- 4) Bratranci Karlu Vejtmilarovi z Vejtmile odkazuje byt v Jihlavě se vším příslušenstvím.
- 5) Slečně Polyxeně Justině Koňasové z Vydří, které se kdysi jako sirotka ujal, odkazuje byt v Telči vedle zámku a kostela, protože se k němu vždy chovala s věrností a pílí. Svůj dar podmiňuje požadavkem, aby v případě nouze si k sobě vzala svou matku a tak ji zajistila. Dále jí odkazuje 2 000 zlatých na její jiné potřeby a za věrnou službu 30 zlatých.
- 6) Svým sestřám, Kateřině Rejbnicové a Alžbětě Khekové ze Schwarzbachu, odkazuje 400 zlatých a nic víc, protože jim dříve ze svého majetku dost pomáhal.
- 7) Každému ze čtyř dětí po své zemřelé sestře Marii Mateřovské z Mateřova odkazuje 100 zlatých.
- 8) Chudým lidem v telčském špitálu odkazuje na lepší ubytování 50 zlatých.
- 9) Své hospodyně Anně Trelové, která u něj byla čtrnáct let ve službě, odkazuje mimo její mzdu 300 zlatých.
- 10) Důstojnému pánu páteru Ondřeji Kukulovi, svému starému duchovnímu vůdci v Batelově, odkazuje 50 zlatých.
- 11) U kostela v Telči, kde bude pohřben, se má postavit kaple. Na její stavbu odkazuje 500 zlatých. Z této sumy se má 350 zlatých půjčit na úroky, aby se každý rok sloužily alespoň čtyři mše svaté a zaplatil kněz, jenž bude mše sloužit. Zbytek se má rozdělit chudým na ruku, aby na něj mysleli ve svých modlitbách. Pokud se týče údržby

kaple, má ji jeho bratr a jeho potomci a dědici podle potřeby opatřit střechou a příslušenstvím.

- 12) Různí měšťané, kněží a šlechtici si u něj uložili četné cennosti, nábytek a peníze. Všechny věci jsou v jeho bytě ve Vídni a mají se v pořádku vrátit. Z obšírného seznamu osob uvádíme jen některé:
- a) „*Pan páter Matyáš Benšik ze Želatavy mně svěřil kožený opasek vycpaný penězi a něco stříbrných šperků.*”
  - b) „*Paní Jana Koniášová, rozená Stránecká ze Zhoře mně svěřila všeliké stříbrné šperky.*”
  - c) „*Pan Adam Babka z Meziříčka mně dal do úschovy psací stoleček se zlatým kováním a dvě stříbrné pozlacené lahvičky.*”
  - d) „*Adam Matyášovský z Matyášovic mně svěřil stříbrné šperky. Má je dostat od slečny Polyxeny Koňasové.*”
  - e) „*Co mi předali Slavoničtí, Telečtí a Želetavští ze svých tří kostelů se nachází ve třech truhlách ve Vídni.*”
- 13) Kostelu v Batelově odkazuje 500 zlatých, aby ho bylo možno lépe vystavět.
- 14) „*A aby moji poddaní, které jsem za svého života velmi miloval, na mne při mém dožití měli také památku a ve své modlitbě u Otce Všemohoucího na mne často mysleli, odkazují jim všem a jednomu každému, žádnou vesnici, statek nebo panství nevyjímaje: všechno, co mně dluží na pohledávkách, kontribucích, odvodu z piva, obilí nebo něčeho jiného, nechť je jim až do dne mé smrti darováno a odpuštěno i mým bratrem jako univerzálním dědicem. Pod žádnou záminkou nesmí ani haléř vymáhat. Pokud by se stalo něco proti této mé dobře míněné vůli, bude souzen Bopotrestání.*”
- 15) Justině Teperové z Batelova odkazuje 20 zlatých.
- 16) Marku, krejčímu z Batelova, odkazuje 20 zlatých.
- Dále následuje celá řada malých odkazů, jež se týkají převážně sloužících v Telči. Testament Vejtmilar vlastnoručně podepsal a pečetil. Za svědky si vybral urozené pány Jiřího Kryštofa ze Schallenbergu, Jana Ondřeje z Grünthalu, doktora medicíny Jana Fischera, advokáta dvorského soudu Jiřího Spilvegla a Matěje Kapetu z Dačic.
- V průběhu roku 1647 Hynek Ladislav Vejtmilar zemřel. Jeho bratr a dědic Jindřich Matyáš nechal 3. března 1648 Hynkovu závěť vtělit do zemských desek.⁵³ Osobě Hynka Ladislava Vejtmilara byla v historické literatuře věnována nepatrná pozornost, spojená navíc s mnoha omyly.

Také sourozenci a jiní příbuzní Hynka Ladislava mají jistou spojitost s Batelovem. Někteří z nich zasáhli do jeho dějin více, po jiných nezůstala ani stopa.

Alžběta Veronika se vdala za Petra Jindřicha rytíře Kheka ze Schwarzbachu, pána na Daměticích u Sušice. Žila ještě v roce 1665, kdy je kmotrou v Batelově.⁵⁴ Kateřina Barbora se nejprve provdala za šlechtice Rejbnice, o kterém nic nevíme. Jako vdova dlouho žila na batelovském zámku, kde je spolehlivě doložena v letech 1652 - 1662.⁵⁵ Pravděpodobně v Batelově žila až do svého druhého sňatku v roce 1665, kdy se vdala za čtyřnásobného vdovce Jana Kryštofa barona Leskovce z Leskovce, pána na Božejově. Toto neveliké panství bylo posledním v držení dříve tak bohaté rodiny Leskovců. Kateřina

Barbora i její neteř Marie Františka Odkolková učinily božejovskému kostelu několik odkazů.⁵⁶ Zemřela 26. dubna 1678 v Božejově a je pohřbena v želivském klášteře.⁵⁷ Její manžel se po její smrti ještě pošesté oženil a zemřel 29. července 1680 jako poslední svého rodu po meči.⁵⁸

Poslední sestra Marie si vzala Rudolfa rytíře Mateřovského z Mateřova, který měl být souzen českou pobělohorskou konfiskační komisí, ale byl nemajetný a žil na Moravě u nějakého pána.⁵⁹ Jejich dcera Sabina žila dlouhá léta u své sestřenice Marie Františky v Batelově. Za vlády synů své sestřenice, baronů Odkolků, Batelov opustila a odstěhovala se do Jihlavy. Tam také v roce 1696 zemřela. Zajímavý osud této české nemajetné šlechtičny si zaslouží zvláštní zpracování.

O životě Hynkova bratra Jindřicha Matyáše rytíře Vejtmilara z Vejtmile, dědice batelovského, víme velice málo. Je zřejmě totožný se stejnojmenným Vejtmilarem, který studoval v roce 1623 - 1624 druhou třídu jezuitského gymnázia v Jindřichově Hradci.⁶¹ Narodil se v Karlštejně 15. května 1613, ale jako jeho matku prameny uvádějí Ludmilu, rozenou Hradištskou z Hořovic. Jeho otec Karel byl v té době hejtmanem na hradě Karlštejně. To by znamenalo, že Karel měl tři manželky. První zcela jistě byla Eliška Měděncová, druhá Ludmila Hradištská a teprve třetí Anna Budovcová. Vzhledem k tomu, že Anna Budovcová se jako manželka Karla Vejtmilara uvádí v roce 1615, musela Ludmila zemřít těsně před tímto rokem.⁶² V roce 1638 koupil Jindřich Matyáš deskový statek Zahradku na Sedlčansku, který v roce 1651 prodal.⁶³ Tehdy již byl majitelem Batelova a císařským radou. Oženil se s Kateřinou Rozinou Hlaváčovou, o které nemůžeme s jistotou tvrdit, že pocházela ze šlechtické rodiny Hlaváčů z Vojenic. Z jejich manželství se narodila dcera Marie Františka, o jiných dětech, pokud nějaké byly, nevíme.

Jindřich Matyáš Vejtmilar se v Batelově nijak zvlášť neprojevil. Kromě odkazu batelovským kostelům udělil 1. května 1650 místním ševcům privilegium.⁶⁴ Zemřel okolo roku 1653 a batelovské panství zdědila jeho dcera Marie Františka, která byla z rodiny Vejtmilarů poslední majitelkou Batelova.

Marie Františka Vejtmilarová se provdala za rytíře Albrechta Ladislava Odkolka z Újezdce. Kdy se tak stalo, nevíme. Jisté zůstává, že jejich sňatek byl uzavřen před 6. srpnem 1655, kdy se Marie Františka poprvé uvádí provdaná Odkolková.⁶⁵ Její manžel se později stal spolumajitelem batelovského panství. Poprvé se Albrecht Ladislav Odkolek připomíná jako pán na Batelově 3. května 1658.⁶⁶ Marie Františka se však až do své smrti píše jako paní na Novém Batelově a Stránkách.

Po odstoupení batelovského správce Jiřího Zikmunda v roce 1655 se novým správcem stal Adam Jan Fučíkovský z Telče, pozdější slavatovský úředník v Telči, který byl později povýšen do šlechtického stavu. Fučíkovský byl na batelovském panství zaměstnán již v roce 1652; tehdy zastával hodnost důchodního písaře. Jako důchodní se uvádí ještě i v roce 1655, kdy se stal správcem. Svůj úřad vykonával asi do roku 1660, kdy se jeho nástupcem stal Pavel Krčil.⁶⁷ Krčil jako správce sloužil dlouhá léta i Odkolkům.

Farář Ondřej František Kukulus přežil svého přítele Hynka Ladislava i jeho bratra Jindřicha Matyáše a zemřel v Batelově 6. dubna 1655.⁶⁸ S jeho nástupcem Matějem Sasem měl velké spory Albrecht Ladislav Odkolek. Tyto spory zapříčinily v roce 1657 Sasův předčasný odchod.⁶⁹ Sasovým nástupcem se stal Filip Šebestián Filipides z Kroměříže. Ve farnosti působil v letech 1657 - 1662. Albrecht Ladislav Odkolek mu odpíral platit ze svých dvorů desátky a batelovští poddaní jej v tom následovali.⁷⁰

Marie Františka Odkolková zemřela v batelovském zámku 19. dubna 1665. Byla pohřbena v kryptě batelovského farního kostela.⁷¹ Manžel se znovu oženil, ale již 23. října 1668 zemřel.⁷² Batelov zdědil Albrechtův a Mariin nezletilý syn František Antonín.

Nyní se zbývá věnovat osudu Hynkova synovce Jana Vejtmilara. Jeho stejnojmenný otec vlastnil pouhý svobodný dvůr ve Velkém Týnci u Olomouce.⁷³ Dvakrát se oženil a z druhého manželství měl syna Jana. Měl ještě více dětí, ale vyjma dalšího syna Karla, na něhož pamatoval jeho bratranec Hynek Ladislav ve své závěti, o nich nic bližšího nevíme.⁷⁴

Jan Vejtmilar, podobně jako kdysi jeho bratranec Hynek Ladislav, po svém otci takřka nic nezdědil. Usmálo se na něj štěstí, když mu Hynek Ladislav odkázal v Telči svůj svobodný dvůr s asi 26 hektary polností a se vším zařízením. Jan žil několik let na tomto dvoře a zamýšlel koupit deskový statek. Tato možnost se mu nabídla v roce 1652, kdy byla od panství ve Světlé nad Sázavou prodávána vesnice Pavlíkov. Jan Pavlíkov koupil a z této vsi a k ní patřící osady Leštince byl zřízen samostatný deskový statek.⁷⁵ Záhy po koupi Pavlíkova prodal v roce 1653 svůj Záhumenný (dříve Veselý) dvůr Františce Slavatové, snaše Viléma Slavaty, která jej darovala jezuitské koleji v Telči.⁷⁶ Jan Vejtmilar pobýval také v Batelově u své příbuzné Marie Františky, kde je v letech 1652 - 1655 kmotrem dětem místních poddaných.⁷⁷ Zemřel před rokem 1663. Toho roku koupila Saloména Vejtmilarová (pravděpodobně jeho manželka) statek Zahrádku (kdysi patřící jejich příbuznému Jindřichu Matyášovi) s Trkovem.⁷⁸ Jejich tři synové, Mikuláš Karel, Ferdinand Šebestián a Adrián Jindřich, studovali koncem šedesátých a počátkem sedmdesátých let na jihlavském jezuitském gymnáziu.

Nejprve vystudoval v letech 1668 - 1669 první třídu (parvu) Mikuláš Karel a do Jihlavy se více nevrátil. Snaživějším studentem byl jeho bratr Ferdinand Šebestián. Na jihlavském gymnáziu vystudoval v letech 1668 - 1670 první dvě třídy a po ročním přerušení se na gymnázium v roce 1671 vrátil. Pobyl zde do roku 1674, ale své studium ukončil čtvrtou třídou (syntaxí), kterou musel opakovat. Nejmladší bratr Adrián Jindřich v Jihlavě studoval v letech 1673 - 1675, ale opakovat hned první třídu a poté z gymnázia odešel.⁷⁹

Bratři Vejtmilarové nejprve v roce 1677 prodali Pavlíkov⁸⁰ a nedlouho potom, v roce 1681, i Zahrádku s Trkovem.⁸¹ Žili pak dosti skrovně v jižních Čechách. Adriánem Jindřichem starobylá rodina Vejtmilarů ve třicátých letech 18. století vymřela. Neznáme ani přesné datum jeho úmrtí. Pochován byl v Březnici u Příbrami.⁸² Tak zanikla v chudobě tato starobylá česká rodina.

POZNÁMKY

- 1 ZDB (III), kniha XXXVI (XXXII), č. 24, s. 503 - 504.
- 2 Tamtéž, s. 523 - 524.
- 3 *Ottův Slovník naučný* (dále jen OSN), díl XIV., Praha 1899, s. 1061 - 1062.
- 4 Státní ústřední archiv v Praze (dále jen SÚAP), Dobřenského genealogická sbírka (dále jen DGS) č. 503.
- 5 Státní oblastní archiv (dále jen SOA) Jindřichův Hradec, Rodinný archiv Slavatů, Cizí rody, Familie Weitmile, karton 80.
- 6 OSN, díl XIV., Praha 1899, s. 1062; také SÚAP, DGS č. 503.
- 7 SÚAP, DGS č. 503.
- 8 Tamtéž.

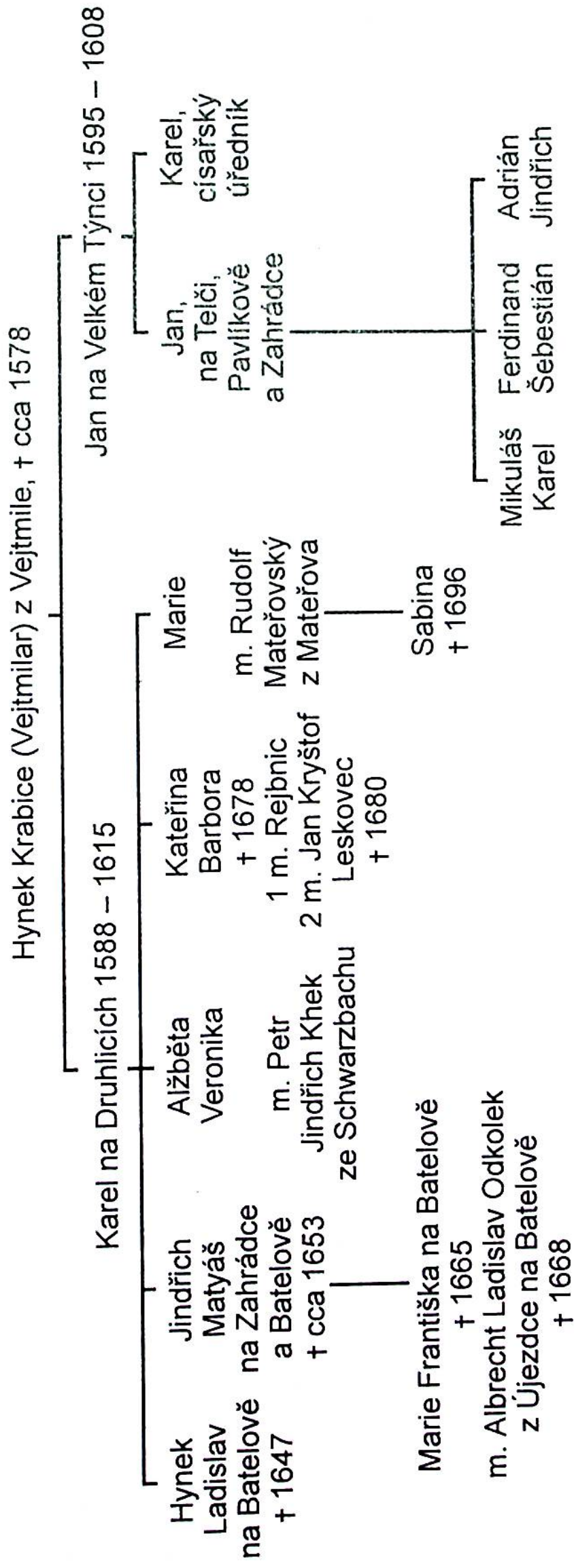
- 9 OSN, díl XIV., Praha 1899, s. 1062.
- 10 *Slovník naučný*, díl XI., Praha 1874, s. 268.
- 11 Tamtéž, s. 268.
- 12 August von DOERR, *Der Adel der Böhmischen Kronländer*, Prag 1900, s. 93, pagina 276.
- 13 Tamtéž, s. 96, pagina 586.
- 14 August SEDLÁČEK, *Českomoravská heraldika*, díl II., Praha 1925, s. 256.
- 15 Tamtéž, s. 257.
- 16 Tamtéž, s. 257.
- 17 František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce*, díl II., svazek 3, Jindřichův Hradec 1934, s. 76; viz také díl I., svazek 3, J. Hradec 1935, s. 394.
- 18 F. TEPLÝ, *c. d.*, díl I., svazek 3, s. 160, 170.
- 19 František MATĚJEK, *Morava za třicetileté války*, Praha 1992, s. 127.
- 20 SOA J. Hradec, Rodinný archiv Slavatů, Cizí rody, Familie Weitmile, karton 80. V kartonu kopie dopisů Viléma Slavaty i Hynka Ladislava Vejtmilara, které umožňují popis celé události.
- 21 Státní okresní archiv (dále jen SOKA) Jihlava, pobočka Telč, Sign. L 290, L 455.
- 22 F. TEPLÝ, *c. d.*, díl I., sv. 3, s. 250; také SOKA Jihlava, pobočka Telč, Sign. L 331, L 451.
- 23 F. MATĚJEK, *c. d.*, s. 468.
- 24 Gregor WOLNY, *Kirchliche Topographie von Mähren*, II. Abtheilung, III. Band, Brünn 1860, s. 25.
- 25 F. TEPLÝ, *c. d.*, díl I., sv. 3, s. 247.
- 26 G. WOLNY, *c. d.*, s. 111.
- 27 Miloslav KUNC, *Farnost Batelov*, Svinov 1947, s. 5.
- 28 Tamtéž, s. 6, kde mylně uvedeno jméno zakladatele.
- 29 G. WOLNY, *c. d.*, s. 43, 131.
- 30 F. TEPLÝ, *c. d.*, díl I., sv. 3, s. 251.
- 31 František TEPLÝ, *Martina Škvoreckého Hospodářská korespondence*, Praha 1928, s. 234.
- 32 Tamtéž, s. 239 - 240.
- 33 F. MATĚJEK, *c. d.*, s. 278.
- 34 František HOFFMANN, *Nové listy a obrazy z minulosti Jihlavy*, Brno 1967, s. 88; Jan FRIED, *Válečné relace švédského plukovníka Samuela Oesterlinga, posílané z Jihlavy generálu Karlu Gustavu Wranglovi (1645 - 1647)*. In: XVIII. výroční zpráva čsl. stát. ref. reál. gymnasia v Jihlavě 1931 - 32, Jihlava 1932, s. 4 - 5.
- 35 J. FRIED, *c. d.*, s. 6.
- 36 Tamtéž, s. 7.
- 37 SOKA Jihlava, pobočka Telč, Sign. 36.
- 38 Tamtéž, Sign. 36.
- 39 G. WOLNY, *c. d.*, s. 25.
- 40 Z rukopisné pozůstalosti P. Antonína Nedbala v Batelově, originál nezvěstný.
- 41 Moravský zemský archiv (dále jen MZA) Brno, Sign. 6 185, Matrika Batelov 1621 - 1670. Z této matriky jsou převzata všechna jména i názvy.
- 42 SOKA Jihlava, pobočka Telč, nesignováno.
- 43 Jan BERINGER - Jaroslav JANOUŠEK, *Město a panství Telč*, Telč 1892, s. 146.
- 44 F. HOFFMANN, *c. d.*, s. 59.
- 45 SOA J. Hradec, Rodinný archiv Slavatů, karton 21.
- 46 Alois HRUDIČKA, *Kostel Matky Boží a jiné církevní památky města Telče*, Telč 1899, s. 49.
- 47 Tamtéž, s. 41.
- 48 Tamtéž, s. 24.
- 49 SOKA Jihlava, Fond Městská správa Jihlava do r. 1948 - Úřední knihy a rukopisy, inv. číslo 13, Městská kniha XII radní (1609 - 1737), fol. 241.

- 50 ZDB (III), kniha XXXVII (XXXIII), č. 24, s. 523 - 524; kniha XXXVIII (XXXIV), č. 15, s. 571; kniha XXXIX (XXXV), č. 2, s. 667, č. 10, s. 677, č. 33, s. 698 a č. 36, s. 700.
- 51 *Die Landtafel des Markgrathumes Mähren*, Brünn 1856, s. CL.
- 52 MZA Brno, Sign. 316, Trhový kvatern Jihlavského kraje, fol. 10a - 13b.
- 53 Tamtéž, Sign. 316, fol. 10a.
- 54 Tamtéž, Sign. 6 185, s. 110.
- 55 Tamtéž, Sign. 6 185, s. 60 - 96.
- 56 Registra zádušní chrámu Páně sv. Jiří mučedníka Božího v Božejově. Opis v majetku autora.
- 57 SÚAP, DGS č. 503 a 558.
- 58 Tamtéž.
- 59 Tomáš V. BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618*, díl I., Praha 1882, s. 362.
- 60 MZA Brno, Fond C 2, Sign. P 61.
- 61 F. TEPLÝ, *Dějiny Jindřichova Hradce*, díl II., svazek 2, J. Hradec 1932, s. 344; také SOA J. Hradec, Sign. H 85 - Katalog jezuitského gymnasia 1599 - 1693, nestránkováno.
- 62 SÚAP, DGS č. 503.
- 63 Josef PILNÁČEK, *Staromoravští rodové*, Kroměříž 1926, s. 268; také OSN, díl XIV., Praha 1899, s. 1062 - 1063.
- 64 Originál listiny nezvěstný, dochován opis v pozůstalosti P. Antonína Nedbala v Batelově.
- 65 MZA Brno, Sign. 6 185, s. 70.
- 66 SOkA Jihlava, Fond Městská správa do r. 1848 - Úřední knihy a rukopisy, inv. číslo 13, Městská kniha XII radní (1609 - 1737), fol. 242.
- 67 SOkA Jihlava, pobočka Telč, nesignováno.
- 68 Tamtéž.
- 69 MZA Brno, Fond C 2, Sign. 03.
- 70 G. WOLNY, *c. d.*, s. 25.
- 71 MZA Brno, Sign. 6 185, s. 207.
- 72 Tamtéž, s. 207.
- 73 Ladislav HOSÁK, *Svobodné dvory na Moravě v l. 1580 - 1600*, Časopis vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci XXXVI, 1925, s. 57.
- 74 SÚAP, DGS č. 503.
- 75 *Berní rula 2. Popis Čech r. 1654*, I. díl. Zprac. Karel Doskočil, Praha 1953, s. 192.
- 76 A. HRUDIČKA, *c. d.*, s. 62; také J. BERINGER - J. JANOUŠEK, *c. d.*, s. 146.
- 77 MZA Brno, Sign. 6 185, s. 59 - 69.
- 78 Čeněk HABART, *Sedlčansko, Sedlecko a Voticko*, díl IV., Sedlčany 1994, s. 230; také, ale méně správně August SEDLÁČEK, *Místopisný slovník historický království Českého*, Praha 1908, s. 1001.
- 79 SOkA Jihlava, Sign. 10 - Album Studiosorum Gymnasii Societatis Iesu Iglaviensis ab Anno Christi 1626 (- 1773).
- 80 Jeroným SOLAŘ, *Světlá, město v Čáslavsku*, Památky archeologické a místopisné V, 1863, s. 282.
- 81 Č. HABART, *c. d.*, s. 230.
- 82 SÚAP, DGS č. 503.

RODOKMEN VEJTMILARŮ Z VEJTMILE

Dopis Hynka Ladislava Vejtmilara z Vejtmile Vilémovi a Lucii Otýlii hr. Slavatům z Chlumu a Košumberka, 9. září 1629. SOA Jindřichův Hradec, Familie Weitmile, karton 80.

Psaní Vaší Milosti a její Milosti paní hrabinky, paní mé milostivé, jehož jest datum 5 dne přítomného měsíce Septembris, sem dnešního dne s náležitou uctivostí přijal, avšak slzavě z něho vyrozuměl, co v sobě obsahuje.

Co se předního artikule dotejče, jest ovšem tak, že jedna i druhá strana to na vůli učiniti má, ale já nemajíce sobě žádné příčiny dané. Nikoliv sem se o to pokusiti ani na to mysliti nesměl, abych od Vaší Milosti a Její Milosti paní hrabinky, vzácné a milostivé vrchnosti své, tak brzo jaké odpuštění měl bráti, tak i z druhé stránky byl jsem té naděje, že tím způsobem bez slušné příčiny a vyslyšení mně od Vaší Milosti odpuštění dáváno býti nemůže. Nyní pak tomu s bolestí srdce mého porozumím, že sem Vaší Milosti (a to nevím, Buoha se dokládajíc, jak a v čem) nemálo uraziti a na sebe rozhněvati musel, ale věřím silně Pánu Buohu, že srdce Vaší Milosti a Její Milosti paní hrabinky proti mně obměkčiti a takového velikého posměchu (skrže kterýž bych, souc člověk od přirození starostlivý, snad hrdlo za to dáti musel) dopouštěti neráčí.

Jestli sem v čem vinen, chci rád napraviti a nedávati víc příčiny k hněvu Vaší Milosti, v kterýž jsem nyní mimo všecku naději mou nenadále upadl. Pokudž bych pak vinen nebyl a nevinu svou před Vaší Milostí odvésti mohl, sem tím jist, že ráčíte ten spravedlivý a vysoce rozumný pán býti (pro jednu stranu tak dobře jako pro druhou zanechajíc), to remeďoval a poctivých, vzácně z starožitných rodův pošlých lidí sobě věděti jak vážiti, vzláště kteří Vaší Milosti v času štěstí i neštěstí do vynaložení hrdla svého věrně a platně sloužiti hleděli. Jakož já bez pochlebenství jistě jedním z nich (sloužíce Vaší Milosti přes 15 let, více zlého téměř, nežli dobrého od začátku té ohavné rebelie zakoušejíc) jmenovati se mohu, o čemž Pán Buoh a poctivý lidi okolní, ano i poddaní panství tohoto dobře vědí a to svědectví by mně dáti mohli. Měl-liž bych pak, vystojíce nejhorší (s vynaložením mnoho zdraví mého) časy a majíce nejvíce zase do pokojného a bedlivého řízení v hospodářství se vkládati, nyní bráti takovou odměnu, nemohl bych než lítostivě naříkati. Jaké pak jiné slušné a důležité příčiny, proč by se tato věc nyní trefovati nemohla, jsou, jich psáti pomíjím, nýbrž bouhdá raději oustně vše Vaší Milosti přednésti v úmyslu jsem. Vím po vyslyšení, že tomu všemu místo dáti a mne sobě dále spolu s Její Milostí paní hrabinkou, paní mou milostivou, laskavě poručeného učiniti ráčíte.

Protož Vaší Milosti pro Buoha a milosrdenství Jeho svaté s poklonou poníženou prosím, že se na mě, chudého pacholka a služebníka svého, laskavě rozpomenouc a s tou věcí, až bych mohl k Tvé Milosti se vypraviti a před Vaše milosti oustně potřebu svou přednésti, náhliti neráčíte, a poněvadž ne pro nějakou kořist, ale více pro dobré jméno a ochranu v nastalých potřebách od Vaší Milosti tomu slavnému domu do času sloužiti míním, chci vše vedle vlastního uznání, vůle a libosti Vaší Milosti, co a jakoliv strany služby a vychování mého chtíti míti náležitě učiniti a dále přes vůli Vaší Milosti nedělati nic, nýbrž tak se chovati, abych beze vši nejmenší ouhony, což by proti Vaší Milosti a mé milostivé paní čelilo, shledán býti mohl, takže bouhdá se mnou spokojený býti a nad tím své obzvláštní zalíbení míti ráčíte. Protož ještě Vaší Milosti pro Buoha prosím, se mnou

raďte lítost v té příčině pro služby věrné neboštika otce mého dobré paměti i mé Vaší Milosti činěné, lítost nade mnou prokázati a s tou věcí dále na ten čas, co se osoby mé tkne, neprocedýrovati, mne k vyslyšení milostivě připustit, mne dále míti v své milostivé ochraně, kteréžto se i lásce Vaší Milosti a Její Milosti paní hrabínky poroučejíce, vinšuji se Vaší Milosti od Pána Buoha na všem dobře, šťastně míti.

Kdež ráčíte dokládati při zavírce psaní svého, že bych mohl hospodářství své vlastní tím lépe opatrovati, raďte mi věřiti, že mi to není tak milé, abych pro ně měl Vaší Milosti opustiti, ve čtvrti léta a někdy i více jednou tam nenahlédnouc, a i to toliko za stavuňkem, proto já věci Vaší Milosti málo zameškám.

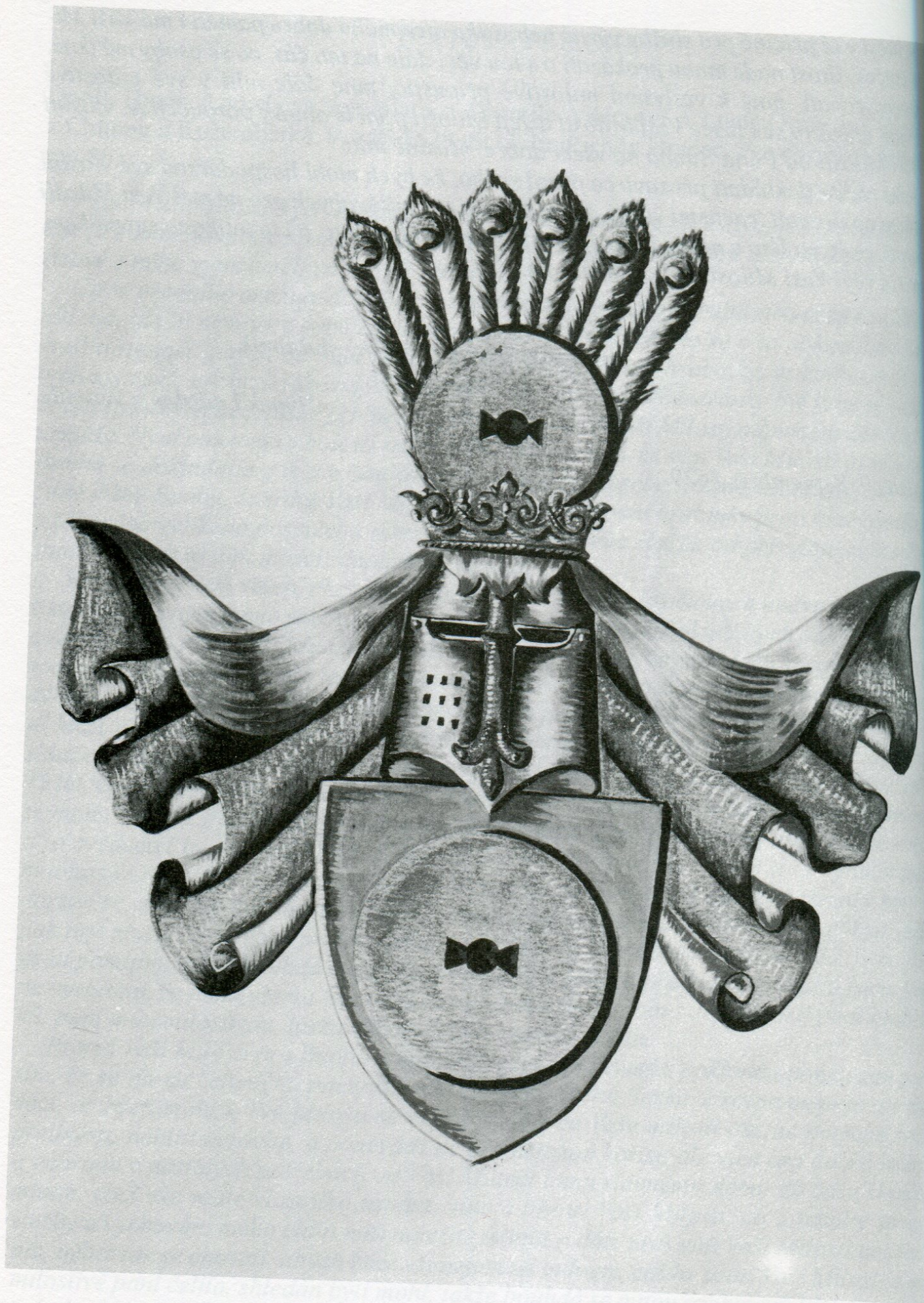
Vaší Milosti

*ponížený věrný a poslušný služebník
do smrti*

Hynek Ladislav z Vejtmile

Telč, 9. Septembris 1629.

1. Původní erb Vejtmilarů z Vejtmile. Kresba Miroslav Magni.

2. Polepšení erbu Vejtmilarů z roku 1628. Kresba Miroslav Magni.

3. Poslední polepšení erbu Vejtšmilarů z roku 1631. Kresba Miroslav Magni.

4. Kamenná deska s původním erbem Vejtmilarů v bývalé kapli (nyní kuchyně!) v batelovském zámku. Foto archiv autora.

5. Pamětní kamenná deska s erbem Hynka Ladislava Vejtmilara z roku 1642 na budově továrny Motorpalu (bývalého hamru) v Batelově. Foto archiv autora.

6. Pamětní kamenná deska Hynka Ladislava Vejtmilara z roku 1643 v kostele sv. Jakuba v Telči. Foto archiv autora.

7. Pamětní kámen šarvátky císařských se Švédy v lese Křesovce u Nového dvora z roku 1646. Foto archiv autora.

Batelov unter den Herren Vejtmilar von Vejtmile in den Jahren 1626 - 1665

Jiří Bořecký

Das Herrschaftsgut in Batelov kaufte im Jahre 1626 Hynek Ladislav Vejtmilar von Vejtmile, das bedeutendste Mitglied der Familie von Vejtmile im 17. Jahrhundert. Er kümmerte sich sorgfältig um die urbane Entwicklung des Städtchens und ließ auch das sgn. Nový Batelov erbauen. Er bemühte sich um einen allseitigen Aufschwung seines Gutes, seine Bemühungen wurden jedoch durch den Dreißigjährigen Krieg beträchtlich eingeschränkt. Er war jahrelang Hauptmann des Teltscher Herrschaftsgutes des Grafen Vilém Slavata, dem er seine Treue bewies, den er jedoch zugleich schamlos ausbeutete. In der Hierarchie der obersten Beamten erreichte er den Rang des obersten Schreibers und am Ausklang seines Lebens wurde er oberster Hofrichter.

Mit seiner Nichte Marie Františka Vejtmilar erheirateten die Ritter von Odkolek das Herrschaftsgut Batelov, dessen Mitinhaber sie bereits seit 1658 waren. Die Söhne seines Cousins Jan verkauften schließlich seine Güter in Böhmen und lebten dann verhältnismäßig bescheiden in Südböhmen. In Březnice bei Příbram starb das letzte Familienmitglied Adrian Jindřich in den dreißiger Jahren des 18. Jahrhunderts. Die einst bedeutende Familie Vejtmilar ist in Armut ausgestorben.

Übersetzung: Alena Jakubičková

Adresa autora:

Jiří Bořecký, Batelov 321, 588 51 Batelov